

UOT:37.

ÖZÜNÜTƏRBİYƏNİN METOD VƏ VASİTƏLƏRİNƏ DAİR*p.ü.f.d. Nəbiyeva Təhminə Ələmdar qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**tahmina_nabiyeva@mail.ru*

Xülasə: Məqalədə şagirdlərin özünütərbiyəsinin metod və vasitələri təhlil olunur, özünütərbiyə priyomlarının kompleks tətbiqi imkanları aydınlaşdırılır. Müəyyən olunmuşdur ki, özünüməcburetmə, özünüdərk və özünüidarə metodlarının əlaqəli təsiri daha yaxşı nəticələr verir. Ona görə də, bu anlayışlar özünütərbiyə prosesinin struktur komponentlərini təşkil edir. Məqalə pedaqoji – psixoloji nəzəriyyəsinin zənginləşdirməyə xidmət edir.

Açar sözlər: təlim prosesi, özünütərbiyə, tərbiyə vasitəsi, tərbiyə metodları, tərbiyənin mərhələləri.

Ключевые слова: процесс обучения, самовоспитание, средство воспитания, методы воспитания, этапы воспитания.

Keywords: self-education, learning, tools of self, techniques of self.

Pedaqoji nəzəriyyədən məlumdur ki, özünütərbiyə bir neçə komponentlərdən ibarətdir: özünüdərk, özünənəzarət, özünüidarə, özünüməlumatlandırma, özünəöhdəlik, özünüinandırma, özünüstimullaşdırma, özünüizamlama və s.

Əvvəlcə özünüdərk metodu üzərində dayanmaq. Özünütərbiyə prosesi şagirdin şüurlu fəaliyyətidir; yəni özünütərbiyə özünüdərkdən, öz ləyaqətini və çatışmazlıqlarını öyrənməkdən başlayır. Bu isə ilkin yeniyetməlik dövründə yaranır. Kiçik yaş dövrlərindən fərqli olaraq yeniyetməlik və ilk gənclik dövründə şagirdin fiziki ölçülərinin artması, cinsi yetişməsi, onu kəskin zəhəri və daxili dəyişikliklərə gətirib çıxarır ki, buda onda özünə, öz “Mən”inə maraq yaradır.

Buna görə də yuxarı siniflər şəxsiyyətin və onun dünya görüşünün formalaşması, idealların və inamların yaranması dövrüdür. Məhz bu yaşda uşaqlar həyatda öz yerlərini tapmağa, vəzifələrini mürəkkəbləşdirməyə çalışırlar. Onları yalnız kim olmaq yox, həm də necə olmaq sualı düşündürür. Şagirdlər artıq ətrafdakılara və özünə kənardan göz yetirməyə, özlərinə və ətrafdakılara qarşı tələbkar olmağa başlayırlar.

Özünüdərk rolunu şəxsiyyətin həyatında böyükdür. Özünüdərk prosesində şəxsiyyətdə öz imkanlarını və həyatda yerini müəyyən etmək bacarığı əmələ gəlir. Bu da imkan verir ki, insan öz qarşısına müəyyən məqsəd, konkret vəzifələr qoysun və onları həyata keçirmək üçün plan cızsın. Bütün bunlar isə özünü, müsbət və mənfi tərəflərini öyrənmədən mümkün deyildir. Şagird şəxsiyyətinin gələcəkdə tam şəkildə formalaşması, özünütərbiyəsi onun özünü dərk etməsindən, düzgün qiymətləndirməsindən asılıdır.

İnsanın öz güclü və zəif tərəflərini anlaması aktiv fəaliyyətdə baş verir. Fəaliyyət nə qədər genişdirsə, şəxsiyyət özünü obyektiv qiymətləndirmək üçün daha böyük imkanlara yiyələnir. Şagirdin ünsiyyət dairəsi nə qədər genişdirsə, bir o qədər də onun özünü başqaları ilə müqayisə etmək, mənfi və müsbət tərəfləri ilə tutuşdurmaq imkanı artır. Məhz bu cəhətdən özünüdərk özünəqiymət və özünütənqidin əsasını təşkil edir.

Dərketmənin nəticəsi kimi mənlilik şüuru meydana gəlir. Özünüdərk birdən-birə yaranmır. İnsan biliklərə yiyələnmək prosesində, digər insanlarla münasibətdə olmaqla və fəaliyyət prosesində özünü dərk etməyi öyrənir. Yuxarı sinif şagirdi insan xarakterini, onun davranış motivlərini dərk etdikcə, müxtəlif həyatı şəraitdə ayrı-ayrı şəxsləri müşahidə etməyə, ətrafdakı tarixi şəxsiyyətləri, bədii əsərlərin qəhrəmanlarını öyrənməyə marağı artır. Bu da öz “Mən”inin mahiyyətini daha dərindən başa düşməkdə ona kömək göstərir.

DOI:10.30546/gdu.2023.213-215

görə bilməsi ilə bağlıdır. Özünüqavramanın istiqaməti, gücü, dərinliyi, həcmi, davamlılığı, çox sahəliliyi özünümüşahidə də müxtəliflik əmələ gətirir.

Özünümüşahidə birbaşa hadisə baş verdiyi və olub keçənlər yada salındığı zaman yaranır. Özünümüşahidənin ən maraqlı variantı özünü başqa adam yerinə qoyub özü üzərində müşahidə aparmasıdır. Özünütərbiyə prosesində özü haqqında başqalarının fikrini öyrənmə çox mühüm rol oynayır.

Uşaq özü haqqında ilkin məlumatı onu əhatə edən adamlardan alır. İnsanı bütün ömrü boyu başqalarının onun haqqındakı fikirlər izləyir. Bu üsulun şəxsiyyətin özünüdərk və özünütərbiyə prosesində əhəmiyyəti çox böyükdür. Aparılan tədqiqatların nəticəsi göstərir ki, şagirdin bu fikirləri nəzərə alması fikir müəlliflərinin nüfuzundan çox asılıdır. Məktəbəqədər yaş dövründə uşağın inandığı şəxs valideynlər, kiçik yaşlı məktəblilərdə müəllim, yeniyetmələrdə yoldaşlar və xüsusi hörmət bəslənən adamlar, gənclərdə isə müxtəlif şəxslərdir.

Ədəbiyyat

1. Ağayev Ə.Ə. Həyatın astanasında. B.; Maarif, 2005, s.58.
2. Kazımov N.M. Məktəb pedaqogikası. B., 2014, s.117-128.
3. Qaralov Z.İ. Tərbiyə. B., 2005, T.1, s.231-248.
4. Рувинский А.И. Теория самовоспитания. М.; Изд.М. управления. 2010, с.262-269.
5. Ковалев Р.Ф. Самовоспитание школьников.М.; 2017, с.160.

МЕТОДЫ И СРЕДСТВА САМОВОСПИТАНИЯ

Набиева Тахмина Аламдар кызы

Резюме

В статье анализированы методы и средства самовоспитания учащихся, выяснены возможности комплексного применения приемов самовоспитания. Установлено что, можно получить хороший результат при взаимодействии методов самосознания, самозаставления и самоуправления. Потому что, эти понятия являются структурными компонентами процесса самовоспитания. Статья служит обогащению теории педагогической психологии.

ON THE MEANS OF SELF-EDUCATION

Nabiyeva Tahmina Alamdar

Summary

The paper analyzes the methods and means of self-education students to investigate the possibility of complex techniques of self. It is established that, you can get a good result in the interaction techniques of self-consciousness. Because these concepts are structural components of the process of self-education.

Article is enriching the theory of educational psychology.

Rəyçi: prof. Ş.T.Tağıyev

Ümumi pedaqogika kafedrasının 13 sentyabr 2023-cü il tarixli iclasın 01 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 14 sentyabr 2023-cü il